

Andelko Milardović  
*Institut za migracije i narodnosti*  
*Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

## **NOVI VAL KSENOFOBIJE U ZAPADNOJ EUROPI: POLITOLGIJSKI OKVIR PROMATRANJA**

### **SAŽETAK**

Predmet ovoga teksta jest politologijska interpretacija najnovijeg vala ksenofobije (neprijateljstva spram stranaca) u Zapadnoj Europi. U tekstu se razmatraju njihovi društveni okviri i uzroci, među kojima je i navala azilanata s područja bivše Jugoslavije. Samo je iz Republike Hrvatske izbjeglo 59.949 izbjeglica i prognanika, koji su uz Hrvate u Zapadnoj Europi potencijalne žrtve ksenofobije. U drugom dijelu teksta govori se o pojmu ksenofobije, dok se u trećem prikazuju političke (neonacističke) stranke. Na kraju autor spominje mjere protiv neonacizma, rasizma i ksenofobije u Zapadnoj Europi.

### **1. Društveni okviri**

Poslijeratni tok nekih zapadnoeuropskih društava nemoguće je zamisliti bez "kupovine", dotoka i prihvata radne snage iz nerazvijenih dijelova Europe i svijeta. Prvi veći emigrantski val zapljusnuo je ta društva pedesetih godina. Skupine stranih radnika uvelike su pomogle blagostanju spomenutih društava. Za neka društva, kao primjerice za njemačko, govorilo se o gospodarskom čudu. Sada je iza nas vrijeme obostrane ljubavi stranaca i domorodaca. Jedan radikalni dio tih visokorazvijenih društava zaboravlja doprinos stranih posloprimaca. Od sredine sedamdesetih, dakle, od gospodarske krize, zapadnoeuropske države počele su voditi politiku ograničavajućeg dotoka stranih posloprimaca i azilanata. Sve češći bijahu zahtjevi iz društva, posebice poreznih obveznika, za poticanje restriktivne azilantske politike. Od sredine sedamdesetih do 1992. ksenofobija ili neprijateljstvo spram stranaca, zatim rasizam i netolerancija u znakovitom su usponu. O tome svjedoče posebne publikacije Europskog parlamenta te različita izvješća njegovih ustanova, koje nadziru ksenofobijska i desna ekstremistička djelovanja. Ksenofobija nije nipošto zanemarljiva pojava u zapadnoeuropskim društvima. Dapače, može se govoriti o tendenciji rasta, s naznakama nagrizanja stabilnosti demokratskih društava.

Iako zemlje domaćini stranaca restriktivnom migracijskom politikom nastoje zaustaviti dotok novaka, narastajuće gospodarske, političke i ratne neprilike u svijetu ne idu im naruku, jer stvaraju nove prisilne migracije. U Austriji godine 1990. boravilo je 413.400 stranaca; u Belgiji 904.500; Danskoj 160.000; Finskoj 26.300; Francuskoj 3.607.600; Njemačkoj 5.241.800; Italiji 781.100; Nizozemskoj 692.400; Norveškoj 143.300; Švedskoj 483.700; Švicarskoj 1.100.300 i Velikoj Britaniji 1.875.000 (izvor: SOPEMI, Trends in International Migration, Paris, OECD,

1992, str. 131). Međutim, rat na prostoru bivše Jugoslavije<sup>1</sup> posve je izmijenio statističku sliku zemalja primitka stranih posloprimaca i azilanata. Najnovije izvješće UN (International Migration in the ECE Region, Bulletin No 1, November 1992) potkrepljuje tu tvrdnju. Po njoj je oko 2 milijuna ljudi, poradi ratnih razaranja, bilo prisiljeno promijeniti mjesto boravka, a od toga je oko 550.000 prihvaćeno u Austriji, Mađarskoj, Švicarskoj, Švedskoj i Njemačkoj. Prema procjenama stručnjaka oko 219.000 ljudi iz bivše Jugoslavije zatražili su azil u jednoj od spomenutih zemalja.

Drastične su promjene u broju stranaca u Njemačkoj, nastale ujedinjenjem, ratom na prostoru bivše Jugoslavije i neprekidnim dotokom izbjeglica iz svjetskih kriznih žarišta. Po najnovijim pokazateljima u Njemačkoj živi 6,3 milijuna stranaca, a od toga po slobodnoj procjeni 600.000 Hrvata prve, druge, treće i ove izbjegličke ratne generacije. Na prvom mjestu jest turska zajednica sa 1.829.000, na drugome grupe iz bivše Jugoslavije sa 948.000. U Njemačkoj žive i pripadnici čak 23 migrantske zajednice, različitih jezika, kultura, religija, ideologija (usp. u Europa, Forum, Informationen aus dem Europäischen Parlament, Nr 10/1992, str. 1). Njemačka je poradi svoje liberalne politike prema azilantima privlačna zemlja.

Politologijska istraživanja pokazuju kako je najnoviji ksenofobijski udar usmjeren prema azilantima, a tek onda prema strancima općenito. Snažniji je u prostoru bivše Istočne Njemačke, a korijen mu je u socijalnoj krizi, porastu siromaštva i nezaposlenosti u cijeloj Njemačkoj, uz trenutnu inflaciju od 4,7% u 1992, autoritarnoj socijalizaciji i političkoj kulturi. Dio Nijemaca našao se na egzistencijalnom minimumu. Dosad je pogođeno oko šest milijuna ljudi. Svaki je deseti Nijemac siromašan. Dio nezadovoljstva, posebice u manjim gradovima bivše Istočne Njemačke očituje u ksenofobijskom ponašanju. Stranci se osjećaju ugroženima i prisiljeni na povratak kućama. Ksenofobijski radikalizam ne lupa samo po glavama stranaca, već na azilantsku politiku radi izmjene ustavnih formulacija o pravu stjecanja azila.

Primjera radi, valja navesti slučajeve ksenofobijskog djelovanja i upozoriti na intenzitet ove pojave u Njemačkoj i Zapadnoj Europi. U kolovozu 1992, njemačkom gradu Rostocku mladi desni ekstremisti izazvali su nered nadomak izbjegličkog središta. Tijekom rujna, listopada i prosinca 1992. zabilježeno je više napada na strance, u kojima je stradalo nekoliko stranaca a među njima i dvoje djece iz BiH i jedan izbjegli Hrvat. U prosincu 1992. grupa učenika iz Gelsenkirchena bacila je zapaljivu tekućinu na kuću u kojoj žive izbjeglice iz Bosne. Objašnjenje: "mržnja prema strancima". U blizini Luenburga na dom za azilante bačen je jedan Molotovljev koktel. Računa se da je u posljednjih pol godine bilo stotinjak neonacističkih napada na strance.

## 2. Što je ksenofobija?

Ksenofobija je iracionalni strah ili neprijateljstvo spram stranaca temeljen na predrasudama prema ljudima koji pripadaju drugoj grupi, onih drugih, različitih, za koje se misli da ugrožavaju domicilnu grupu. Postoji nekoliko objašnjenja ksenofobije. Antropološko objašnjenje polazi od tvrdnje o naravnom strahu spram svekolike stranosti. Sve što je strano, čudno je i neobično i izaziva

---

<sup>1</sup> Prema pokazateljima Vladina ureda Republike Hrvatske u Zapadnoj Europi je 59.949 izbjeglica iz Republike Hrvatske. Od toga je 35.000 u Njemačkoj (Stanje 3. studenoga 1993).

podozrivost i sumnjičavost. Ali ne nužno. U primjeru stranca-neznanca i nekog seljaka, seljak stranca prvi pozdravlja, iako ga ne pozna, a stranac mu odzdravlja. Takav susret odstranjuje svako nelagodu i strah. Strano i nepoznato u čovjeka spontano izaziva suzdržanost, odbijanje, obrambeno ponašanje i u krajnjem slučaju isključivanje.

Socijalno i psihološko objašnjenje ksenofobije veliku pozornost pridaje odgoju u obitelji i školi. Odgojem se može učiti i stjecati tolerancija spram onih drugih i različitih, ali se isto tako mogu stjecati i učiti predrasude i etnocentizam. Takav negativni tip odgoja u pravilu je izvor kasnijem netolerantnom, isključivom i eventualno desnoradikalnom i ekstremističkom ponašanju spram pripadnika druge grupe.

Istraživači ove pojave slažu se u jednome: odgoj i društvena kriza uvelike podupiru ksenofobijska ponašanja. Zaustavimo se na krizi i nestabilnosti društvenih ustanova. Kako se pojedinci i društvene grupe ponašaju u ovakvim situacijama? Uzmemo li kao primjere svekoliku gospodarsku krizu u sredini sedamdesetih, stanje ujedinjene Njemačke, raspad komunizma na Istoku, te rat na balkanu, ksenofobija se pod utjecajem deklasiranosti nekih društvenih slojeva pa velikih migrantskih, izbjegličkih i azilantskih valova očitovala u svojem radikalnom obliku, o kojem se možemo svakodnevno obavijestiti posredovanjem televizijskih ekrana. Društvenu krizu, najezdu stranaca, gubitak posla, neke društvene grupe doživljavaju kao egzistencijalnu ugroženost, jer strance doživljavaju kao konkurente na tržištu radne snage. Velik dio sredstava, naime, država izdvaja za izdržavanje azilanata, a ta sredstva idu iz džepova poreznika. Stranci se nadalje doživljavaju kao pripadnici manje vrijednih kultura: počesto se može čuti: stranci su prljavi; stranci nam zavode žene; stranci se i brakom vežu s našim ženama i tako onečišćuju našu krv. Kako se u takvim uvjetima ponašaju radikalne i ekstremističke grupe? One, dakako, ne mogu objasniti vlastiti položaj u društvu, stanje svoje i društvene, psihičke i egzistencijalne nestabilnosti. Ne žele priznati dio vlastite krivice nego krivce traže izvan svoje grupe: krivci su stranci, grešni jarci i mogućni objekti agresije. U završnoj fazi paranoidnog ciklusa grupe desnoradikalnog i ekstremističkog spektra fizički se razračunavaju sa strancima. Imamo prilike vidjeti ulične borbe ekstremista sa strancima i policijom; radikali podmeću požare, premlaćuju strance, a ponekad ih ubijaju. Na meti su posebice Turci, Alžirci, Marokanci i pripadnici različitih afričkih i azijskih naroda. Od svih migrantskih grupa u Zapadnoj Euroopi, u ksenofobijskim situacijama, najugroženiji su pripadnici neeuropskih i izvaneuropskih kultura. Kulturna i civilizacijska blizina ili daljina smanjuje ili povećava stupanj tolerancije ili netolerancije spram stranaca.

U nekim političkim sustavima sigurnosno zvono zvući na uzbunu. Sve raširenija su nasilja nad pripadnicima drugih kultura, vjera i rasa. Desnoekstremističke stranke na lokalnim i pokrajinskim izborima dobivaju zapažene postotke glasova. Među njima je Njemačka narodna stranka (DVU). Godine 1992, ušla je u pokrajinski parlament Schleswig-Holsteina u Kielu sa 6,8% glasova; republikanska stranka Baden-Wurtenberga u Stuttgartu dobila je 10,9% glasova. To su svakako zabrinjavajući postoci, ima li se u vidu da su republikanci na prošlim izborima dobili samo 0,96% glasova.

Najopasnije su one stranke koje izmiču nadzoru Njemačkog ureda za zaštitu ustavnog poretka. O (ne)mogućnosti nadzora govori politolog i sociolog Ernst Uhrlan, stručnjak za lijevi i desni terorizam, jedan od čelnika ureda u Hamburgu. On kaže da mogu nadzirati "samo

organizirane grupe, kada postoje direktivni komiteti, jasno utvrđene strukture, ćelije, dokumentacija". Ekstremistička desnica nasiljem na strance azilante, pritišće vladinu politiku azila, radi njezine izmjene. Na udaru jesu najprije azilanti, ali je uzrok zapravo društveno uvjetovan. Po Uhrlanu su uzroci desnog ekstremizma u društvenom tkivu: "Gospodarska kriza, kriza vrijednosti, odbojnost tradicionalnih stranaka, oseka ljevice koja je ostavila velike praznine, prije svega na sveučilištima, a koju je desnica popunila" (*Slobodna Dalmacija*, 22. studeni 1992, prema *La Repubblica*).

U svakom slučaju zabrinjava ulično nasilje spram stranaca. Po Uhrlanovim pokazateljima tijekom 1992. bilo je 1.500 nasilničkih ispada, 550 pokušaja podmetanja požara, bilo je i 10 mrtvih i više od 800 ranjenih. Iznad svega zabrinjava ravnodušnost spram počinitelja. Primjerice: "Pokušaji ubojstva slabih ljudi... gledatelji pljeskaju s odobravanjem..." (*IG Metall*, 3. listopada 1992). Fenomen je rašireniji na prostoru bivšeg DDR gdje republikanci imaju dosta uspjeha. O tomu: "Od strke u Rostocku u Njemačkoj ne prođe ni jedan dan bez nasilja nad strancima: trag mržnje proteže se od Luebzu u Meckelnburg-Vorpommernu preko Eisenhutenstadta (Brandenburg), Wenigrode (Sachsen-Anhalt), Lindenthala (Sachsen) do Engelsberga (Bavarska) i Hamminkelna na Niederheini" (*IG Metall*, 3. listopada 1992). Tko su počinitelji nasilja nad strancima? To su prije svega Skinheadi, neonacisti mladi ljudi, koji se ubrajaju u desnu ekstremnu scenu. "Ako netko umre, svejedno je", kaže u *Sternu* 16-godišnja rostočka simpatizerka.

Sindrom desnih ekstremista na istoku Njemačke ima uporište u biračkim slojevima. Jedno ispitivanje javnog mišljenja pokazalo je veliku sklonost birača prema republikancu Franzu Schönhuberu. Njih 12% u novim njemačkim pokrajinama i 19% u starim dali bi glasove ovom vođi i njegovoj stranci. Populistički i nasilnički pritisak s ulice postaje sve jači. Demokratske ustanove u Njemačkoj odgovaraju pravnim sredstvima. Ne samo njemačke, već i ostale europske ustanove, jer porast neonacizma, neofašizma i neorasizma, antisemitizma ne pritišće samo Njemačku, već ostale europske demokracije. Trenutno je to Njemačka, ali ksenofobijskih i rasističkih ispada ima u Francuskoj, Švedskoj, Austriji i drugim europskim zemljama.

Osjećaj ugroženosti od stranih kultura zasniva se u strahu od uništenja i gubljenja identiteta domaće kulture. Evo jednog teksta koji govori o tome: "Te su strane kulture egzotične ali poštovane u vlastitim zemljama... kada se dogodi da stanuju do nas, onda oni ugrožavaju 'naš identitet', naš način rada, i dovode u pitanje model monoetičke nacije-države koja jamči sigurnost i identifikaciju svojih pripadnika. Doseljenik pak jest stranac, nepoznata osoba na koju se gleda kao na potencijalnu opasnost, čak ako je njegov doprinos radnoj snazi potreban i cijenjen" (Izvor: IFDA DOSSIER, Wien, ožujak, travanj, 1989, str. 3). U svakoj krajno desno ekstremističkoj ideologiji postoje ciljane grupe ili objekti agresije. Danas su to stranci, azilanti, ponegdje Židovi, ali bi se agresija ubuduće mogla okrenuti unutra, prema pripadnicima istoga naroda, ali različitih obilježja, jer totalitarne ideologije mrze razlike. Na red bi mogle doći i demokratske ustanove, udari na parlamente, ako stvar izmakne nadzoru. Već spomenuti Ernst Uhrlan kaže: "Pravna se država ne smije predati. Ako neofašisti, neonacisti vide da nasiljem na ulici mogu nadvladati vladu u pitanju izbjeglica, to bi bio kraj." Njemačka, u kojoj je ovaj fenomen u usponu, a i ostale zemlje, svim sredstvima pravne države moraju zaustaviti vajemalizaciju građanskih ustanova, propadanje republike, netoleranciju, dakle protagoniste u ovom slučaju desno ekstremističke, neonacističke, neofašističke stranke.

### 3. Neonacističke i neofašističke stranke protiv stranaca

Subjekti neonacističke i neofašističke ideologije i političkog djelovanja jesu stranke i pokreti. Za ovaj tip stranaka njemačko ministarstvo unutarnjih poslova rabi pojam desni ekstremizam, dok desno ekstremističke stranke dalje dijeli na: a) nacionalsocijalističke, kojih je 1989. bilo 23 sa 1.500 članova; b) nacionalno-slobodnjačke organizacije, koje te godine bilježe 3 organizacije sa 25.000 članova. U treću skupinu idu nacionalno demokratske: njih 5 organizacija okupilo je 8.000 članova, dok četvrtoj skupini pripada 39 ostalih desnoekstremističkih organizacija sa 3.200 članova. Ukupno je, dakle, 1989. bilo 70 desnoekstremističkih organizacija sa 37.700 članova (usp. Verfassungssutzbereich 1989. - Izvješće o zaštiti ustava, str. 108).

To su organizacije pod nadzorom državnih ustanova za zaštitu ustavnog poretka, *dakle one za koje država zna*. Međutim, postoje i one nad kojima država nema nadzor. Pretpostavlja se da je njihov broj znatno veći. Može svakako biti zanimljiva usporedba broja radikalno i ekstremnih desnih s radikalno i ekstremno lijevim organizacijama, kojih je 1989. prema navedenom izvoru bilo 187, dakle ipak znatno od dvostruko više od desnoekstremističkih.

Ustanove za zaštitu ustavnog poretka svake godine objavljuju Verfassungssutzbereich (Izvješće o zaštiti ustava) u kojem se temeljito izvješćuje o broju lijevih i desno ekstremističkih organizacija, broju njihovih članova i njihovih publikacija, stranih ekstremističkih grupa stranaca, te špijunske djelatnosti na tlu njemačke države. Ukoliko se pridržimo prethodne tipologije desnoekstremističkih grupa, neonacističke grupe svakako su najopasnije. One promiču ideologiju totalitarne velikonjemačke države, na temelju načela vođe i rasnog poretka. Radikalne i ortodoksne grupe slijede Hitlerovih 25 točaka, dok pored ortodoksnoga postoji i nacionalno revolucionarno krilo braće Strasser. Istaknutije neonacističke grupe jesu "Pokret", slobodnjačka njemačka radnička stranka ksenofobijskog programa, Njemačka alternativa, Potporna organizacija za nacionalne političke zatvorenike i njihove pripadnike, te Nacionalistički front što slijedi nacionalno-revolucionarnu ideologiju već spomenute braće Strasser, zastupajući protukapitalističku društvenu i protuimperijalističku kulturnu revoluciju i povratak stranaca u svoje domovine. Veze s njemačkim desnoekstremističkim organizacijama ima Nacionalsocijalistička radnička stranka - inozemna i nagodbena organizacija (NSDAP-AO) u SAD, koju vodi Gary Rex Lauck. Osim spomenutih krajnje desnoekstremističkih organizacija još se spominje Neonacistički krug Curta Müllera, Inicijativa građana i seljaka, Njemačka inicijativa građana, Njemački pokret slobode, ali i mnogo drugih neonacističkih krugova i organizacija (usp. Verfassungssutzbereich 1989).

Nacionalnim slobodnjačkim desnoekstremističkim krugovima pripadaju Nacionaldemokratska stranka Njemačke, DVU - Lista D. U novije populističke i programski ksenofobijske stranke ubraja se Republikanska (REP) Frantza Schonhubera s uspjesima u novim njemačkim pokrajinama na prostoru bivše Istočne Njemačke, dok se kao desno ekstremističke marginalne grupe spominje Skinheads i Wiking-Jugend.

Kada netko ovo pročita možda se odmah hvata za glavu i počinje upirati prstom u Njemačku. No da vidimo kako stvari stoje u ostalim europskim zemljama.

Francuska ekstremna desnica obnovljena je pedesetih godina snažnim populističkim pužadističkim pokretom. Kasnije je osnovana Organizacija tajne vojske (OAS), a 1968. grupe

OCIDENT, Grupe Union Defense ili skraćeno GUD, te FANE, kao neonacističke organizacije. Godine 1969. utemeljen je Novi poredak da bi se 1972. pojavio rasistički i ksenofobijski Nacionalni front Jean Marie Le Pena, koji na jednom od svojih skupova kaže: "Ako napredujem slijedite me; ako umrem, osvetite me; ako iznevjerim, ubijte me." Svoju grupu smatra snažnim političkim pokretom u Francuskoj. Godine 1988. Nacionalni je front na predsjedničkim izborima dobio 12% glasova. Podupiru ga donji srednji slojevi u krajevima gdje su većinom naseljeni strani posebice obojeni radnici, doseljenici iz sjeverne Afrike. Jedna od čelnica stranke izjavljuje: "Mi smo izraz volje francuskog naroda koji želi ponovno postati svojim gospodarom... Doći ćemo na vlast prije kraja ovog desetljeća" (Izvor: AP, 2. travnja, 1990).

U Italiji najjača neofašistička organizacija jest MSI (Talijanski socijalni pokret), iako talijanski ustav zabranjuje djelovanje takvih organizacija. Na čelu mu je neofašist Fini, ljubitelj hrvatskih teritorija. Neofašisti su u Rimu krajem prosinca tražili "povratak talijanskih teritorija odakle su Talijani otjerani 1945, a to su Istra i Dalmacija" (Nav. prema Borbi, 21-22. prosinca 1991). Oni su početkom travnja 1992. kritizirali talijansku vladu što je priznala Republiku Hrvatsku (Večernji list, 1. travnja 1992). Procjenjuje se da stranka ima oko 200 tisuća članova, a u posljednje vrijeme u prvi plan istaknuta je Mussolinijeva unuka Alessandra Mussolini, koja svoju privlačnu seksualnost ulaže u politički marketing svoje stranke. U Italiji, prema različitim publikacijama spominju se još neke, manje neofašističke organizacije kao primjerice NAR, Novi Poredak, Crni poredak, krajnje militantne, nasilne.

Prema izvorima Europskog parlamenta, danas u Austriji ima najmanje pedesetak desnoekstremističkih grupa. Od najagilnijih i nešto starijih, neonacističkih organizacija u svim publikacijama i izvorima spominje se Nacionalnodemokratska stranka Austrije, neonacističkog izvora. U čemu je bit neonacizma u Austriji pronalazimo u jednom austrijskom objašnjenju iz 1965: "Riječ 'neo' trebalo bi da upozori u prvom redu na dva momenta: među nacistima ponovno su novi ljudi, koji su se tek u Drugoj Republici inficirali tim otrovom. I drugo, neonacizam pokušava prilagoditi nacionalsocijalističke ideje, korjenito izmijenjenim prilikama poslije 1945" (Izvor: Vjesnik, 22. travnja 1965). Europske publikacije što se bave ovim pojavama u Austriji navode još desnoekstremističku organizaciju AUS neonacistički pokret za zaustavljanje stranaca (1980) i Akciju nove desnice (1974). Austrijski tisak i demokratska javnost suprotstavljaju se širenju nacističkih simbola, literature i prodoru nacističkih sadržaja u video igre, tipa Hitler u Nitendu. U siječnju 1992. austrijska je policija u Beču uhitila jednu neonacističku grupu s arsenalom oružja koja je kanila oboriti austrijski demokratski poredak.

U jednome izvješću europskog parlamenta (Europaisches Parlament, Untersuchungsausschuss. Wiederaufleben des Faschismus und Rasismus in Europa, Bericht ubere die Ergebnisse der Arbeiten, 1985) iz kojeg crpim podatke, navodi se više desnoekstremističkih stranaka u Belgiji, kao što su u Valoniji, Francuska akcija, Novi poredak Europe, Delta, Rex, GRECE, Nacionalni front, Nova snaga, i u Flandriji Were Di, Delta, Flamanski militantni poredak.

I Nizozemska je ima(la) nekoliko sličnih organizacija u koje se ubrajaju NESB (Nacionalni europski socijalni pokret) utemeljen poslije rata, a zabranjen 1955. Jedan od članova zabranjene organizacije NESB 1956. utemeljio je NOU, Nizozemsku oporbenu uniju, da bi jedan od vođa osnovao Seljačku stranku populističko, pužadističke usmjerenosti, koja je sedamdesetih nestala iz

političkog života. Najaktualnija je desnoekstremistička stranka Nacionalna narodna unija (NV), osnovana je 1975. i pronacističkih je ksenofobijskih pogleda.

U Švicarskoj se kao ekstremističke organizacije navode Nacionalna akcija za odstranjivanje stranaca u domovine (1961), Republikanski pokret (1970), Novi europski poredak kao međunarodno neonacističko udruženje sa sjedištem u Laussani.

Na samom sjeveru, u Švedskoj, zabilježeno je nekoliko desnoekstremističkih, neonacističkih organizacija kao što su Neošvedsko udruženje musolinijevskih nadahnuća s idejom korporativizma, zatim Stranka uvjerenja, Švedski nacionalni savez i stara Nordijska stranka Reicha (izvor: *Pipers Worterbuch zur Politik Bd 2. Munchen-Zurich, Piper Verlag, 1983, str. 293*).

Najmilitantnija neonacistička grupa u Velikoj Britaniji jest rasistički i ksenofobijski Nacional Front, čiji se čelnici oslanjaju na ideologiju talijanskog fašizma i njemačkog nacionalsocijalizma tj. njegova nacionalno-revolucionarnog krila braće Strasser. Uz ovu svakako najmilitantniju spominje se Liga Sv. Đorđa, SS Waton 71, Britanska demokratska stranka i druge.

Krenemo li prema jugu Europe, dolazimo do grčkih desnoekstremističkih, neofašističkih grupa koje nastupaju s ideologijom "helenističke rase". Izvori spominju i grupe: K4A, ENEK i EPEN.

Poslije pada frankizma, starog fašizma, u Španjolskoj je utemeljeno nekoliko neofašističkih organizacija kao što su Nova snaga (1976), Junutas Espanolas, CEDADE - međunarodna organizacija španjolske krajnje desnice, sa svrhom održavanja odnosa s bivšim nacistima i fašistima. Još se spominje sekta NOVA AKROPOLA, čije je sjedište u Bruxellesu. Djeluje u 17 zemalja i to pod okriljem filozofijskih teorija neonacističke ideologije.

I na kraju u Portugalu, poslije sloma diktatura (1974) Gilbert Santos Castro utemeljio je 1980. organizaciju Novi poredak. Uz nju djeluje i neofašistička Macedades Patrioticas.

Osim nacionalnih neofašističkih i neonacističkih organizacija, postoje i međunarodna udruženja. Neko se vrijeme spominjalo djelovanje Crne internacionale. Od 1962. do danas diljem Europe i izvan nje održano je više međunarodnih političkih skupova ekstremne desnice. Poslije rata osnovano je i više omladinskih neonacističkih organizacija. Tako je u Austriji srpnja 1975. utemeljena Europska omladinska neonacistička organizacija. Održano je i više mitinga euordesnice. Eurodestra sve više nastupa zajedno. U Europskom parlamentu ima devet mjesta.

U već spominjanom izvješću Europskog parlamenta o porastu rasizma, ksenofobije i neofašizma u Europi detaljno je prikazana situacija unutar Europske zajednice s prikazom mehanizama borbe i zaustavljanja ovih fenomena.

#### 4. Mjere protiv neonacizma i neofašizma u Europi

Međunarodna zajednica ima više dokumenata, izjava i povelja o ljudskim pravima, u kojima se suprotstavlja rasizmu, rasnoj diskriminaciji i ksenofobiji. To su, između ostalih, i ovi dokumenti: Pojašnjenje UN o uklanjanju svakog oblika rasne diskriminacije od 21. prosinca 1965, Međunarodni pakt o građanskim pravima od 16. prosinca 1966, itd.

Europska zajednica ima mjere borbe protiv fašizma i rasizma a provodi ih preko Europskog vijeća, a njegova je djelatnost u mehanizmima zaštite ljudskih prava. Vijeće je 1966-1984. donijelo više akata i preporuka o zaštiti ljudskih prava. Jedan je akt odluka parlamentarne skupštine 743/1980 o nužnosti borbe protiv ponovnog oživljavanja fašističke promidžbe i njezinih rasističkih sadržaja... (izvor: *Europaisches Parlament...*, nav. dj. str. 87) te br.968/1983 protiv ksenofobijskih sadržaja, djelovanja i pokreta. Održano je i nekoliko konferencija, primjerice o zaštiti demokracije protiv terorizma u Europi (12-14. studenog 1980; Konferencija o netoleranciji u Europi 9-11. studenog 1980; Razgovor o ljudskim pravima stranaca u Europi 17-19. listopada 1983. i drugi.

U pojedinačnim europskim zemljama postoje ustavne odredbe o ljudskim pravima, kažnjivosti rasne diskriminacije, nasilja i desnoekstremističkog djelovanja. U pravnim sustavima europskih zemalja postoje članci o zabrani terorističke djelatnosti, antiteroristički zakoni, te članci kojima se zabranjuje rad desnoekstremističkih stranaka, ako svojim nasilničkim djelovanjem narušavaju temeljno demokratsko i ustavno ustrojstvo države. Njemačka je pedesetih zabranila rad Socijalističke stranke Reicha, zatim je krajem 1992. zabranila neonacističku Nacionalističku frontu. Pri pretresu policija je pronašla oružje, eksplozivna sredstva i veću količinu promidžbenog materijala. Ministarstvo unutrašnjih poslova Njemačke, tj. ministar Rudolf Seiters "ima u pripravi još jednu strogu mjeru": da kod Vrhovnog ustavnog suda zatraži oduzimanje prava da pripadnici ekstremističkih grupa biraju i budu birani. Radi se o pripadnicima neonacističkih grupa desnog ekstremizma što ih je njemačka policija u kolovozu, 1992. u Rostocku uhitila. Valu desnoekstremističkog divljanja u Njemačkoj suprotstavljaju se, pored države, i stranke, sindikati, mediji, crkva i demokratska javnost, koja je svoj prosvjed jasno izrazila na masovnim skupovima protiv oživljavanja neonacizma, rasizma, ksenofobije i nove netolerancije. Posebna je snaga u demokratskoj javnosti: "Unatoč ovim više nego nezgodnim događajima, u Njemačkoj ima izrazito pozitivnih zbivanja koja ulijevaju nadu u snagu demokratskog društva. Ovdje se rijetko pamti da je u gradovima Njemačke bilo toliko spontanih i organiziranih demonstracija u korist snošljivosti prema strancima kao u posljednje vrijeme. Na pogrebu triju umorenih Turkinja bilo je u Hamburgu deset tisuća žalobnika, uglavnom Turaka, ali i Nijemaca među kojima nekoliko prominentnih, kao što je ministar vanjskih poslova Klaus Kinkel, ministar rada Norbert Blum, dopredsjednica Bundestaga Renate Schmidt i opunomoćenica savezne vlade za strance Cornelia Schmalz-Jacobsen" (izvor: *Slobodna Dalmacija*, 1. prosinca 1992).

Slične manifestacije protiv oživljavanja nacizma izražava i mnoštvo Austrijanaca, koji sa svijecama u rukama prosvjeduju protiv ove pošasti, zalažući se za snošljivost stranaca.

I u drugim europskim zemljama, ustavnim člancima uređuju se pravila za utemeljivanje stranaka. Primjerice talijanski ustav zabranjuje rad fašističkih stranaka, dok čl. 49 kaže da utemeljenje stranaka mora odgovarati demokratskom sustavu. Slična samo nešto proširenija



formulacija nalazi se i u grčkom ustavu (čl. 29) i španjolskom ustavu (čl. 6). Kao što se vidi europske se države nastoje zaštititi od neonacističkih djelovanja koja bi mogla ugroziti demokraciju.

Doista je tendenciozno kad se poradi propagandnih razloga nastoji poistovjetiti djelatnost desnoekstremističkih stranaka sa državom. Sve dok država ili države s pravnom snagom i fizičkom metodom štite poredak, ne može se poredak poistovjećivati s desnoekstremističkim djelovanjem. Optužba bi bila točna kada bi njegovim ustanovama zavladao današnji ulični huligani. Najveća tendenciozna optužba jest dakle, poistovjećivati njemačku državu s desnim ekstremizmom, kojega (nisam siguran) ne potiču upravo krugovi svjetske mafije, obavještajni krugovi i različite moćne organizacije, posebice tajne, koje u prvi mah nikako ne bi mogli dovesti u vezu s neonacističkim grupama, a upravo ih one vrlo vjerojatno financiraju. Smisao poticanja takvih djelovanja jest prije svega, u javnoj optužbi Njemačke za oživljavanje neonacizma poslije ujedinjenja, a time i još nekih novorođenih europskih zemalja, a sve radi ograničavanja njemačkog utjecaja u Europi i svijetu.

U Njemačkoj i drugim europskim državama uveden je obavezan sustav političkog obrazovanja građana za demokraciju, radi stjecanja demokratske političke kulture. Veliki doprinos tom poslu, dakle procesu denacifikacije i usađivanja demokratskih obrazaca političke kulture imali su njemački politolozi. U novijim obrazovnim sustavima, promiču se ideje tolerancije, ističu protudiskriminirajući ciljevi škole i načela demokratske političke kulture.

Na rasističke, neonacističke, ksenofobijske pritiske, europska društva odgovaraju saomorganiziranjem. U većini zemalja postoje Lige protiv antisemitizma i ksenofobije, zatim organizacije kao što su S.O.S. Racisme.

## Zaključak

Zapadna su društva sve do ulaska u recesiju sedamdesetih proživjela fazu uspona i blagostanja, kojemu su dobro doprinijeli strani posloprimci, među njima i Hrvati. Od sedamdesetih do devedesetih godina zapadne vlade vode restriktivnu politiku prema stranim posloprimcima. U mnogim zemljama oni postaju socijalni teret i objekt agresije. Najnoviji val neprijateljstva spram stranaca tijekom 1993. pod utjecajem socijalnih frustracija, ujedinjenja Njemačke, novih azilantskih valova iz svijeta i iz prostora bivše Jugoslavije, samo pojačavaju ksenofobijsku agresiju. Nakana ovog teksta bila je politologijska raščlamba najnovijeg ksenofobijskog vala u Europi, posebice u Njemačkoj, koji potencijalno ugrožava hrvatsku dijasporu u Europi, posebice izbjeglice i prognanike. U tekstu smo, dakle, pokušali odgovoriti na pitanje o društvenim uvjetima, pojmu ksenofobije i najnovijim oblicima njezina očitovanja. Zatim prikazati neonacističke stranke u Europi, neprijateljski nastrojene spram stranaca i mjere Europske zajednice protiv fasizma, ksenofobije. Ova politologijska raščlamba neprijateljstva spram stranaca odbacuje redukcionističko tumačenje po kojem je Njemačka generator i predestinirana na ovaj tip ekstremizma. Pokazalo se da od ksenofobije nisu imune ni druge europske zemlje. Čemu onda redukcionistička objašnjenja?

## VRELA

1. International Migration in the ECE Region, Bulletin br 1, Novembar 1992.
2. Facts regarding the number of displaced persons and refugees (on November 3, 1993), Zagreb, Government of Republic of Croatia, 1993.
3. *Europa Forum. Informationen aus dem Europäischen parlament*, Nr. 10/1992.
4. IG Metall, 3. listopada 1992.
5. Verfassungssutzbericht, 1989.
6. Europaisches Parlament. Untersuchungsausschuss. Wiederaufleiten des Faschismus und Rassismus in Europa. Berich uber die Ergebnisse der Arbeiten, 1985.
7. Pipers Worterbuch zur Politik, Bd. 2. Munchen-Zurich, Piper Verlag, 1983.
8. Die Republikaner Parteiprogramm, 1990.
9. Milan Mesić. *Osjetljivi i ljuti ljudi - hrvatske izbjeglice i prognanici*. Zagreb, 1992.
10. Mirjana Morokvašić. *Krieg, Flucht und Vertreibung im ehemaligen Jugoslavien*. Berlin, Institut fur Soziologie, 1993.
11. *Zeitschrift fur Auslanderrecht and Auslanderpolitik*, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 1/1993.

## THE NEW WAR OF XENOPHOBIA IN WEST EUROPE THE POLITOLOGIC APPROACH

### SUMMARY

The theme of this paper concerns the politological interpretation of the most recent wave of xenophobia (enmity towards foreigners) in West Europe. The text deals with social frameworks and causes of this phenomenon, which also include the great flow of asylum-seekers from the former Yugoslavia. From the Croatian Republic alone 59,949 refugees and expellees arrived abroad, and along with Croatian already living in West Europe they may become victims of xenophobia. In the second part of the text the author treats the concept of xenophobia, and in the third section he describes some political (neonazi) parties. At the end of paper, the author mentions measures to combat neonazism and xenophobia in West Europe.